

Наталка СІРОБАБ
(м. Полтава)

Журналістка полтавського видання «Kolb.news» та всеукраїнського порталу «Povaha.org.ua», членкиня Національної спілки журналістів України, педагогиня. Народилася в селі Дібрівці Миргородського району Полтавської області. Закінчила факультет філології та журналістики Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Випускниця двох гендерних медіашкіл Волинського прес-клубу (Київ, 2019) та Школи демократії (Полтава, 2020), переможниця програми «Молодь змінить Україну. Полтавщина» Фонду родини Богдана Гаврилишина (2020). Основний предмет її журналістських досліджень – гендерна рівність та права жінок в Україні, з-поміж тем – сексуальне насильство у війську, жінки на війні, порушення прав людей, які живуть із ВІЛ.

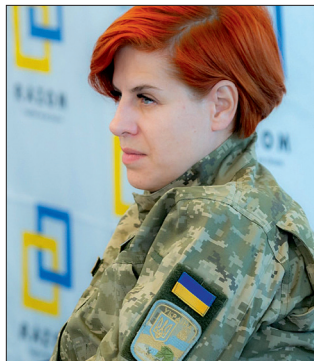
СНАЙПЕРКА ЮЛІЯ МАТВІЄНКО («БІЛКА»): «МЕНІ ДУЖЕ ЗАХОТИЛОСЯ СТАТИ ТІЄЮ, КОГО Б НАШ ВОРОГ БОЯВСЯ»

«Povaha.org.ua», 25.03.2020 р. Фото надані Ю. Матвієнко

Із кого виходять кращі снайпери: із чоловіків чи жінок, чи досі збереглося упереджене ставлення до дівчат в українській армії та за яких умов не натиснула б на спусковий гачок, – про це запорізька снайперка Юлія Матвієнко розповіла в інтерв'ю «Повазі».

– Ким Ви працювали до війни та як потрапили в зону АТО (тепер – ООС)?

– До війни я працювала товарознавцем, за освітою економістка – абсолютно цивільна професія. Раніше ніколи не мала нічого спільного зі зброєю. Увесь час працювала, інколи навіть дві роботи було. У мене двоє дітей, то я навіть у декретну відпустку не ходила. А восени 2013-го пішла з роботи, щоб побути з дітьми. Навантаження в школі зросло, і я вирішила зробити перерву.

Ця перерва скінчилася, коли розпочався Майдан, а згодом – війна.

2014 року до нас у Запоріжжя привезли ховати першого загиблого – кадрового офіцера-прикордонника. Для мене це було першим шоком, адже одне – коли ти дивишся по телевізору, інша річ – коли бачиш це на власні очі й розумієш, що війна вже в тебе вдома. Тоді я знайшла волонтерів у фейсбуці й сказала, що не можу залишатися вдома й просто дивитися телевізор, а хочу бути корисною. Ми разом збирали допомогу й відвозили на передову. У серпні 2014-го величезна кількість наших хлопців загинула в Іловайську, Старобешевому, Амвросіївці, коли через кордон ішла російська армія. У селищі міського типу Розівка Запорізької області працював польовий шпиталь, і багато загиблих надходило в наш морг.

До нас, волонтерів, почали звертатися по допомогу батьки зниклих безвісти. Ми збирали інформацію про бійців, запитували про них у поранених, солдатів, які вийшли з полону, тощо. А у вересні в Запоріжжі сформували добровольчий батальйон територіальної оборони. Спочатку підрозділ мав не меті охороняти рубежі міста, а в жовтні його відправили на передову в Авдіївку. Уже тоді було зрозуміло, що найкращий спосіб боронити кордони міста й області – це не допустити сюди війну. Хлопці пішли на передову, а з волонтерів залишилися практично самі дівчата. А потім було Дебальцеве, і знову почалися дзвінки рідних, пошуки загиблих...

Тоді усвідомила, що скільки б ми допомоги не зібрали, оптики, одягу, спорядження, ми все одно ховаємо хлопців. І єдине, що я можу зробити, – стати у стрій разом із ними. Саме тоді командир нашого батальйону розповідав, що з боку Широкиного зайшли російські снайпери й наші бійці їх остерігаються. І мені дуже захотілося стати тією, кого б наш ворог боявся.

– Знаю, що снайперів не беруть у полон, а відразу вбивають. Щоб виконувати таку роботу, треба бути досить відчайдушною особою...

– У полон ми не збиралися. Мали чітке розуміння й мотивацію, що хочемо робити. Коли ми прийшли, 2015 року, нам дали пістолети. Це додаткова зброя снайпера, яка в складній ситуації дуже не допоможе, але застрелитися можна, як нам казали. Ді-

вчатам нашої професії категорично в полон не можна, і ми це знали. Окрім того, я б не залишила дітей заради іншої спеціалізації, кухарки чи навіть медика, і збиралася бути лише снайперкою.

– Чи були загалом якісь перешкоди, щоб стати снайперкою? Як на це відреагувало командування? Як чоловіки в армії ставляться до того, що снайпер – жінка?

– Ми привезли допомогу в Широкине, і я поговорила з комбатом. Раніше він був керівником штабу запорізької самооборони й знав мене ще з 2014 року як волонтерку, знав мій характер. Я дуже вдячна, що він у мене повірив. Він дав тоді відношення в батальйон. Тоді, звісно, дівчатам ще не можна було обіймати бойові посади, тому дозвіл у мене був на «2-й номер на ДШК», тобто помічниця того, хто заряджає. Навіть такий документ у штабі не хотіли давати, доки комбат не пішов і сам не з'ясував, що, справді, дівчатам таки можна. Багато чоловіків йому говорили: «Не бери, ти що, від баб самі проблеми». Навіть розвідники, яких я дуже поважаю, категорично не хотіли нас бачити на війні, хоча ми товаришували ще з часу, як я була волонтеркою. Пам'ятаю, начальник розвідки кричав мені в Широкиному, що я копатиму окоп, стоячи метрів три завглибшки, а зброї він мені ніколи в житті не дасть. Але все-таки я ще з однією дівчиною взяла відношення. Це був березень 2015-го, тоді не треба було їхати в «учебку». У військкоматі на нас подивилися, як на божевільних. Але ми пройшли комісію й підписали контракт.

– Ви сказали, що не працювали зі зброєю до війни. Вас навчали вже безпосередньо в армії й чи охоче вчили?

– На ППД (пункт постійної дислокації. – Н. С.) ми проходили півтора місяця навчання. Грубо кажучи, це скорочений варіант строкової служби. Тут нам теж дуже «пощастило», адже нас зустрів заступник командира батальйону полковник Поляков, якого я ненавиділа всі ці півтора місяця. Він улаштував нам справжню строкову службу. Заступник командира насправді дуже добра людина, але офіцер міцного гарту. Він був категорично проти жінок на війні й робив усе можливе, щоб ми туди не потрапили. Усі нормативи ми склали за тиждень. Сьогодні ти, до прикладу, побачила автомат, а через три години маєш на швидкість скласти й розібрати його. Біг на сто метрів, подолання смуги перешкод, копання окопів, незважаючи на жодні погодні умови, тощо. Ішов

дош, ми в багнюці рили ті окопи, наші руки були стерті до крові. Ми пішли в намет до медиків, украли бинти, замотали ними руки й копали далі, адже ми дівчата й можемо.

– **Тобто воювали на два фронти...**

– Тепер товариш полковник телефонує мені й вітає з кожним святом. Згодом він зізнався, що дуже не хотів, щоб дівчата йшли на війну, і, як люблячий батько, із нас так знущався. Але ми довели, що можемо, і в середині травня 2015 року вирушили на Широкине, Гнутове, Талаківку. Уже туди прибули інструктори, які в 20-кілометровій зоні від передової навчали нас безпосередньо снайпінгу. І тут та сама історія була: якщо хлопцям щось прощали, то нам спуску не давали. Ми тренувалися до знемоги, подекуди навіть непритомніли на дистанціях. У нас у батальйоні були колишні афганці, які теж із любов'ю, але й із недовірою ставилися до того, що дівчата на війні. Напевне, до випадку, коли ми повернулися в дощ після кількох днів на полігоні, мокрі та брудні. Після повзання по землі шкіра на ліктях та колінах повністю злізла. Ми повернулися й намазали рани зеленкою. А робити цього не можна, адже лікоть згинаєш, і це все наново тріскається. Тож ми намагалися не демонструвати, що нам боляче. Коли досвідчені бійці це побачили, вони зрозуміли, що відмовляти нас немає сенсу, натомість треба хоч якось допомогти, бо ми доходимо до самознищення.

– **Ви доглядали за зброєю самі, чи хтось інший чистив її й перевіряв на справність?**

– Ще під час навчання мені дали СВД (снайперська гвинтівка Драгунова. – *Н. С.*) і сказали: «Якщо хочеш бути снайперкою, здогадайся, як її розібрати. Через годину вона має бути почищена». І там не було «Google», щоб подивитися.

– **Коли відбувся Ваш перший бойовий вихід?**

– У першу ротацію нас працювати не випускали, бо ми навчалися. Приїздили інструктори, ми два тижні тренувалися. Потім була перерва два тижні, після якої вони знову поверталися. У вільний час ми заступали на пости, тобто відбували службу не як снайпери, а як звичайні піхотинці. Я вважаю, якщо людина вистрелила кілька разів із гвинтівки, то це ще не снайпер.

– Наскільки психологічно складно було влучати у свою першу мішень?

– Мені пощастило, уперше я мало що бачила. Ти знаєш одне: або втратити свого, або вистрелити, і навіть не думаєш... Я ладна була стріляти скільки потрібно, лише б мої повернулися живими. Тому якихось складнощів не було абсолютно. Навпаки: думаєш про те, що не маєш права схибити. Головна моя мета була – прийти на війну, щоб не ховати хлопців і змінити ситуацію на нашу користь.

– Ви говорили, що жінок-снайперів бояться більше. На Вашу думку, хто все-таки кращий у цій професії: жінки чи чоловіки?

– Є поняття «марксмен» – влучний стрілець – і «снайпер». І якщо марксмен просто добре стріляє, то снайпер – це ціла психологія. Він, як мисливець, може виходити один на один з іншим снайпером, улаштовувати пастки, коригувати вогонь, навіть не маючи гвинтівки, визначати, звідки працює противник, і попросити «старших братів» покарати його. Це все залежить від характеру. Чому я говорю «мисливець»? Бо треба обдурити. У жінок це трохи краще виходить, адже нас складно передбачити. Я завжди старалася поділитися своїми ідеями з хлопцями, і дуже часто це допомагало.

У чоловіків та жінок я виокремлюю дві відмінності. Перша – фізіологічна, і з цим погоджуються навіть наші інструктори. Якщо в чоловіків повне фізичне виснаження, їм потрібно зробити перерву й відпочити. У жінок же відкривається друге дихання, навіть якщо немає сили. Тобто ти непритомнієш, не розумієш, що відбувається навколо, раптом – приплив адреналіну, і ти вперто виконуєш далі завдання. Друга відмінність – психологічна. Чоловікам складно зрозуміти жінку і в мирному житті, а на війні – тим паче. А тут 90% успіху – передбачити дії противника. На жаль, нас навчали за однаковими підручниками ведення бойових дій. І з того боку прекрасно нас «читають». Вони зараз навіть вивчають тактику натівської армії, щоб так само можна було передбачити дії. Передбачити жінку неможливо. Саме тому нас і бояться.

– Але водночас існує стереотип, що жінки емоційніші і їм складніше сконцентруватися в екстремальних умовах. Із Вами траплялися ситуації на війні, коли емоції брали гору й заважали виконувати певне завдання?

– Мені траплялися емоційні не лише жінки, а й чоловіки. У книгах добре описано, кого з двох поранили за правилами треба евакуювати. А на практиці не можеш вибрати, от не можеш – і все... Це складно що чоловікам, що жінкам. Залишити когось, кого знав, але хто має менше шансів, ти не можеш. Я колись припустилася помилки – обрала найтяжчого. Поки прибула підмога, обійняла його й просто молилася. Із тактичного погляду це, звісно, неправильно, але інакше я б не змогла. На щастя, тоді всіх евакуювали. Пізніше довго аналізувала, чому я так учинила. У принципі, ми могли тоді всі загинути.

– Як загалом почуваетесь в армійському чоловічому середовищі? Чи були до Вас грубі прояви чоловічої уваги?

– До мене не було. Просто це ніби братство. Ти пліч-о-пліч із ними в сіру зону на бойові завдання ходиш, то й ставлення до тебе, відповідно, інше. Тебе бояться, адже ти принаймні вже вбивала. Може, тому дівчатам не дуже хотіли давати доступ до бойових спеціальностей. Коли в дівчат зброя в руках, у чоловіків зникають дурні думки.

– За яких умов Ви б не натиснули на спусковий гачок?

– Мені пощастило кілька разів... Хоча багато хто з цивільних каже: «Та чого? Стріляй! Це ж діти з іншої сторони». Не дай Бог комусь такого... Дуже часто ворог прикривається дітьми, і не завжди ти можеш вчасно це розгледіти. І тебе відділяють кілька мілісекунд і один міліметр від спускового гачка. Це було в Мар'їнці 2017 року. Мене кинуло в жар, я не встигла вистрелити. Просто відкинула гвинтівку, лежала й дякувала Богу, що не встигла. Не знаю, правильно це чи ні. Але мають же бути якісь принципи, ми ж маємо чимось від них відрізнитися. Напевне, комусь так не пощастило і хтось живе з цим тягарем.

– Чи не боїтеся афішувати, що були снайперкою, називати справжнє ім'я та прізвище, адже загалом така робота вимагає конфіденційності й це Ваша безпека насамперед?

– У мене був вибір, мовчати про це чи ні. 2017 року я погодилася взяти участь у зйомках фільму «Невидимий батальйон». За час війни зустрічала багатьох дівчат, які обіймали бойові посади, а в документах були на різних інших, небойових. І це несправедливо щодо них. Їм фактично все одно – лише б давали воюва-

ти. Але дівчата заслуговували на те, щоб стати видимими. Бо з цим усе дуже дивно. Жінки воювали і в Першу світову, і в Другу, робили це досить уміло: були льотчицями, снайперками. Коли приходить війна, то жінки йдуть і воюють, і роблять це не гірше за чоловіків. А коли війна закінчується, то всі кажуть: «Ні, це не жіноча справа, жінки не воювали». Тож я вирішила говорити.

– Наскільки мені відомо, Ви були в документах санітаркою, але отримували орден «За мужність» як снайперка.

– Так, я була санітаркою, а ще одна дівчина, яка отримала цю відзнаку, у документах значилася швачкою, хоча на практиці служила коригувальницею. Навесні 2016 року комбат зателефонував і повідомив, що треба їхати на нагородження. Я спочатку погодилася, а потім сказала, що не можу. Адже нашим загиблим ще не дали на той час відзнак, і це було несправедливо. Тоді комбат відповів, що він хлопців подав до нагороди, і якщо мені не все одно, то треба їхати й добитися цих відзнак для всіх. Тож я забрала ще одну дівчину з іншого батальйону, і ми потрапили на нагородження. Після церемонії Муженко (Головнокомандувач Збройних сил України із 3 липня 2014 до 21 травня 2019 року. – Н. С.) нас запросив до себе. Він пояснював, що за КЗпП жінкам

не можна піднімати понад чотирнадцять кілограмів, Міністерство охорони здоров'я забороняє, і що це незаконно – ставити нас на бойові посади. Він же не заперечує, що ми є. А нас багато, і він про це знає. На жаль, лише депутати можуть змінити українське законодавство й дати нам можливість бути тими, ким ми є. Насправді за це боролися не лише ми, це була велика адвокаційна кампанія багатьох громадських і міжнародних організацій, депутатів тощо. (Улітку 2016-го відбулися зміни в законодавстві й Міністерство оборони України дозволило жінкам обіймати бойові посади в армії. – Н. С.).

– Як на Вашу думку, чи змінилося в українській армії ставлення до жінок за п'ять років війни?

– Так. З'явилася повага, а також зник стереотип – якщо дівчинка, то нічого не можна робити. Зараз від жінок вимагають, і досить-таки багато, як і від чоловіків.

– Ви повернулися до мирного життя. Наскільки емоційно складно було адаптуватися на мирній території?

– Скажімо так, бійцям, які були на війні й повернулися, тяжче. Ми, напевне, обдурили хлопців, що вся країна їх підтримує й за них молиться. Намагалися показати, що вони важливі й потрібні, хоча самі часто зіштовхувалися з людською байдужістю. Я ж до того була волонтеркою, тому для мене не секрет, що багатьом начхати на війну.

Роблю все, що від мене залежить. Їздила в школи розповідати дітям про війну. Політики можуть змінюватися й переписувати підручники з історії, але правда залишається правдою. Головне – живі свідки, які можуть її розповісти. Поки вони живі, складно чорне назвати білим.

Я не маю завищених очікувань щодо патріотизму населення; повернулася й живу, як звичайна людина. І навіть якщо зі мною щось станеться, – нас багато, «білок» на фронті тисячі...

P. S.

2022 року, у перші дні повномасштабного вторгнення російських військ, Юлія Матвієнко пішла боронити Батьківщину в лавах територіальної оборони Запорізької області. На фронт поїхати бійчиня зараз не може, адже виховує двох малих дітей. Нині воює її чоловік, а «Білка» активно «волонтерить».